

Trzecia Pielgrzymka Papieża Jana Pawła II do Polski

<http://trzeciapielgrzymka.ipn.gov.pl/jp2/o-projekcie/632,Trzecia-Pielgrzymka-Papieza-Jana-Pawla-II-w-dokumentac>
h-zasobu-IPN.html
2018-07-22, 19:56

Trzecia Pielgrzymka Papieża Jana Pawła II w dokumentach zasobu IPN

8 czerwca 1987 r. rozpoczęła się III pielgrzymka Jana Pawła II do Polski, jak się miało okazać ostatnia do Polski Ludowej. Oficjalnym powodem przyjazdu Papieża miał być udział w II Kongresie Eucharystycznym w Warszawie oraz beatyfikacja Karoliny Kózkówny i bpa Michała Kozala.

Pielgrzymka przebiegała pod hasłem „Do końca ich umiłował”. W dniach 8-14 czerwca Papież odwiedził Warszawę, Lublin, Tarnów, Kraków, Szczecin, Gdynię, Gdańsk, Częstochowę i Łódź. Już dwie poprzednie wizyty głowy Kościoła katolickiego w 1979 i 1983 r. pokazały, że papieskie pielgrzymki wykraczają poza wymiar

czysto religijny i mogą mieć poważne skutki polityczne i społeczne. Nie inaczej było w 1987 r. Ekipa gen. Jaruzelskiego przyjęła zapowiadany przyjazd Papieża z dużymi nadziejami, a jednocześnie obawami. Spodziewano się, że obecność Ojca Świętego może załagodzić napięcia między władzą a społeczeństwem oraz poprawić obraz rządu PRL w oczach świata. Jednocześnie, niebezpiecznie obawiano się demonstracji antyrządowych i wystąpień środowisk opozycyjnych. Papież miał po raz pierwszy odwiedzić Trójmiasto – kolebkę „Solidarności”, pomodlić się w Warszawie przy grobie zamordowanego w 1984 r. ks. Jerzego Popiełuszki, czy poprowadzić uroczystości kanonizacyjne Karoliny Kózkówny – zamordowanej w 1914 r. przez rosyjskiego żołnierza.

Spośród wielu świadectw dot. papieskiej wizyty szczególną wartość mają dokumenty zachowane w Instytucie Pamięci Narodowej. Duża ilość zgromadzonych materiałów świadczy o zainteresowaniu ówczesnych władz, organów bezpieczeństwa i wojska przebiegiem pielgrzymki, od etapu przygotowań po jej zakończenie. Wiele dokumentów dotyczących niniejszego tematu było już publikowanych albo przynajmniej cytowanych w opracowaniach naukowych. W oddziałowych archiwach IPN w Gdańsku, Łodzi i Szczecinie powstały monografie opisujące przebieg pielgrzymki w konkretnych miastach. W związku ze zbliżającą się 30 rocznicą przyjazdu Papieża Jana Pawła II do Polski Archiwum IPN postanowiło zebrać najciekawsze i najbardziej reprezentatywne dokumenty i udostępnić je na portalu internetowym.

W ten sposób będą Państwo mieli dostęp do interesujących materiałów 24 godziny na dobę, z dowolnego miejsca na świecie. Staraliśmy się by nasz portal był bogaty w treści a jednocześnie przyjazny i czytelny, nie tylko dla badaczy dziejów PRL ale wszystkich miłośników historii. Niniejszy portal nie jest pierwszym tego typu projektem zrealizowanym przez Archiwum IPN. Na początku tego roku została uruchomiona strona internetowa z dokumentami nt. sfałszowanych wyborów 1947 r. Jeszcze wcześniej pracownicy IPN, w ramach współpracy z instytucjami zagranicznymi, brali udział w publikowaniu elektronicznych kopii archiwaliów z Muzeum Polskiego w Rapperswilu w Szwajcarii i Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce.

Ze względu na ograniczenia techniczne nie mogliśmy od razu udostępnić wszystkich posiadanych materiałów. Portal będzie sukcesywnie rozbudowywany. Dostęp do wszystkich dokumentów, zarówno do tych publikowanych jak i niepublikowanych, mogą Państwo uzyskać w centrali Archiwum IPN w oddziałach i delegaturach. Uruchomienie strony internetowej z dokumentami dot. III pielgrzymki zaplanowano na początek czerwca 2017 r., o szczegółach zostaną Państwo poinformowani w stosownych komunikatach IPN. Poniżej chciałbym krótko przedstawić Państwu jakie materiały będzie można znaleźć na portalu.

Fotografie, filmy

Dokumentacja audiowizualna stanowi ważną część ekspozycji internetowej. Większość zdjęć to

oryginalne zdjęcia operacyjne zrobione przez funkcjonariuszy MO i SB. Miały one mieć praktyczną wartość operacyjną - ich autorzy bardziej niż na samym Papieżu skupiali się fotografowaniu „nielegalnych treści” i uczestników spotkań z Papieżem. Wykonane zdjęcia miały pomóc w identyfikacji osób, a później posłużyć jako materiał dowodowy przed sądami i kolegiami ds. wykroczeń. Kolejną grupę zdjęć stanowią te, przekazane przez naszych Darczyńców, które mają wartość kronikarską, sentymentalną, ale też artystyczną.

Filmy operacyjne miały spełniać podobną funkcję co zdjęcia, czyli identyfikować uczestników spotkań z Papieżem, rejestrować treści antyrządowe i opozycyjne, relacjonować reakcje społeczne. W zachowanych materiałach uwieczniono m.in. spotkanie Papieża Jana Pawła II z profesorami i studentami KUL, mszę na osiedlu "Falklandy" w Tarnowie, powitanie Jana Pawła II na Błoniach krakowskich, mszę św. na krakowskich Błoniach, mszę w Gdańsku-Zaspie. Nie tylko SB rejestrowała msze papieskie dla swych tajnych celów. Wierni nagrywali homilie, by móc następnie je odtwarzać i rozpowszechniać - mogli bowiem spodziewać się, że komunistyczne media nie będą powtarzać papieskich kazań, ani publikować ich bez ingerencji cenzury. Amatorskie nagrania miały przełamać komunistyczny monopol informacyjny, Tak powstały udostępniane na portalu nagrania audio z homiliami z mszy w Szczecinie i Gdańsku. Wspomniane nagrania zostały przekazane do Instytutu przez naszych Darczyńców.

Dokumenty

Dokumenty dot. III Pielgrzymki Papieża do Polski można podzielić chronologicznie na trzy grupy: materiały dotyczące przygotowań do pielgrzymki, jej przebiegu oraz podsumowania, analizy i wnioski. Wśród tych pierwszych można znaleźć m.in. korespondencję między resortem spraw wewnętrznych PRL a instytucjami kościelnymi dot. organizacji pielgrzymki. Największa ilość dokumentów została wytworzona w związku z operacją krypt. „Zorza II”. Jej oficjalnym celem było zabezpieczenie wizyty Papieża, jednocześnie te działania były pretekstem do stosowania różnych form represji wobec osób i środowisk uznanych za wrogie władzy. W ramach przygotowań do operacji „Zorza II” i podczas jej trwania funkcjonariusze SB i MO inwigilowali środowiska opozycyjne, rekwirowali treści antyrządowe i prosolidarnościowe, wobec osób szczególnie niewygodnych stosowano areszty prewencyjne.

Interesującymi dokumentami dotyczącymi szeroko pojętych przygotowań do pielgrzymki są raporty i meldunki wywiadu SB MSW czyli Departamentu I. Są to materiały stosunkowo mało znane badaczom, gdyż niektóre z nich niedawno zostały wyłączone z tzw. zbioru zastrzeżonego. Aparat wywiadowczy skrupulatnie relacjonował nastroje i oczekiwania względem zbliżającej się wizyty Papieża nie tylko w Watykanie ale i m.in. w ośrodkach emigracji polskiej w RFN, USA i Wielkiej Brytanii. Ważne są również dokumenty wojskowe, gdzie możemy znaleźć m.in. informacje o planach wykorzystania jednostek wojskowych przy

zabezpieczeniu wizyty (miały one wspierać milicję i inne jednostki resortu). W przededniu wizyty papieskiej szczególna rola przypadła Głównemu Zarządowi Politycznemu Wojska Polskiego, który miał zadbać o „właściwą postawę ideową” żołnierzy.

Jak już wspomniano większość materiałów dot. przebiegu pielgrzymki można znaleźć w dokumentacji operacji krypt. „Zorza II”, która była prowadzona zarówno w centrali resortu jak i w jednostkach terenowych MO i SB w niemal całym kraju. Oprócz tego, w miastach które miał odwiedzić Papież, były prowadzone lokalne „działania zabezpieczające” np. w Warszawie o krypt. „Wizyta III”. Z nadesłanych meldunków dowiadujemy się m.in. o nastrojach społecznych, karaniu osób kolportujących hasła i ulotki prosolidarnościowe, różnych działaniach MO i SB utrudniających uczestnictwo w spotkaniach z Papieżem. Ogląd sytuacji z pozycji władz doskonale oddają również informacje dzienne Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych, Departamentu III MSW (ds. walki z działalnością antysocjalistyczną w kraju) oraz Departamentu IV MSW (ds. organizacji religijnych i wyznaniowych). Są to materiały typowo informacyjne, które w przystępnej formie miały przekazywać kierownictwu resortu i partii najważniejsze informacje o przebiegu pielgrzymki, nastrojach społecznych oraz aktywności środowisk i osób uznanych za wrogie i zagrażające bezpieczeństwu. Materiały przygotowane do publikacji na portalu pochodzą z centrali Archiwum IPN w Warszawie, z archiwów oddziałowych IPN z miast, które gościły Papieża w 1987 r. ale również z innych archiwów

IPN np. w Bydgoszczy, Kielcach czy Poznaniu.

Ostatnią grupę dokumentów stanowią materiały wytworzone już po zakończeniu pielgrzymki, czyli po 14 czerwca 1987 r. Są to różnego rodzaju podsumowania, analizy, opinie, sprawozdania z przebiegu operacji „Zorza II”. Znajdziemy tu dokumenty wytworzone przez różne instytucje centralne, resortowe i wojskowe – m.in. tekst wystąpienia Ministra Spraw Wewnętrznych na posiedzeniu Biura Politycznego KC PZPR w dn. 19 VI 1987 r. dot. przebiegu i rezultatów Pielgrzymki.

Inne materiały

Interesującym źródłem informacji mogą być zapisy ewidencyjne. W sytuacji gdy zostały zniszczone dokumenty archiwalne mogą być jednym śladem zainteresowania służb bezpieczeństwa PRL daną osobą lub zagadnieniem. Na przykład na zamieszczonej na portalu karcie ewidencyjnej do sprawy obiektowej krypt. „Wizyta III” widnieje informacja, że do sprawy założonej przez Wydział IV Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych zaangażowano 19 tajnych współpracowników oraz zastosowano różne środki operacyjne: „W” (tajny masowy przegląd korespondencji), „PT” (podsluch telefoniczny) i „B” (obserwację).”

W ramach przygotowań Służba Bezpieczeństwa i wojsko tworzyły również plany i mapy, które obrazują rozmieszczenie sił i środków i przewidywane zagrożenia dla bezpieczeństwa. Większość map stanowią obszerne dokumenty wielkoformatowe, które po raz pierwszy na potrzeby portalu zostały zdigitalizowane w centrali

Archiwum IPN, tak by mogły być udostępnione w całości w sieci.

Uzupełnieniem materiałów zamieszczonych na portalu są kopie cyfrowe różnego rodzaju obrazków, przypisek, identyfikatorów czy znaczków pocztowych a także wycinków z pasy czy broszur i nielegalnie kolportowanych wydawnictw. Są to w większości materiały przekazane przez naszych Darczyńców lub skonfiskowane i zarekwirowane jako dowód rzeczowy przez SB a następnie włączone do dokumentacji archiwalnej.

Uwagi końcowe

Na koniec warto nadmienić, iż dokumenty stanowiące spuściznę po organach bezpieczeństwa PRL, chociaż mają niezaprzeczalny walor historyczny, to mogą przedstawiać opisywane wydarzenia z perspektywy aparatu władzy, jej systemu wartości oraz sposobu pozyskiwania informacji, tak więc wnioski z ich analizy zamieszczonych dokumentów powinny być konfrontowane z innymi źródłami i aktualną wiedzą historyczną.

Marek Dąbrowski, Archiwum IPN
koordynator projektu